

OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E GİYİM TARİHİ

Has Odalıların Kıyafetleri Üzerine Bir İnceleme

HISTORY OF CLOTHING FROM OTTOMAN TO REPUBLIC

A Study on Private Chamberlain Clothes

Ms. c. Aykut TARAĞCIOĞLU

İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tekstil ve Moda Tasarımı Yüksek Lisans Öğrencisi, tarakciogluaykut@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0009-9689-6174>

Prof. Dr. Hülya TEZCAN

İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, hulya.tezcan@nisantasi.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-5688-8729>

ÖZET

Osmanlı'dan başlayarak Cumhuriyet Dönemi ile birlikte günümüze dek sadece zer külah denilen baş giyimi ulaşan, tarihsel süreçler içinde görsel kaynaklara dayanarak gelişim ve dönüşüm boyutları üzerinden saraylı giysilerin incelendiği bu çalışmada; karşılaştırmalı bir analiz yapılarak tarihsel süreçler içerisindeki farklılıklar irdelenmiştir. Bu çerçevede Osmanlı saray görevlilerinden Enderun Mektebi'nde yer alan, imparatorluk içerisinde özel muhafız birliğinin zirvesi olarak görülen ve sarayın en yetkili pozisyonlarından biri olarak kabul edilen has odalılarının kıyafetleri irdelenmiştir. Bu bağlamda veriler; tarama ve belge analizi yöntemi kullanılarak elde edilmiş ve araştırmada, arşiv ve koleksiyonlardan doğrudan yararlanılarak doküman analizi yapılmıştır. Çalışma, tarihsel tabloya ilişkin arşiv incelemeleri ile karşılaştırmalı bir analiz sonucunda elde edilen verilerin yorumlanmasıyla genel bir sonuca varmıştır. Bu çerçevede çalışma, süreçler arasındaki ilişkilerinin ortaya konulması ve metodolojik unsurların ele alınması açısından önem taşımakta ve mevcut alana katkı yapmayı hedeflemektedir. Böylelikle oldukça değerli kumaşlar kullanılarak yapılan kaftanları ve diğer giysileri ile saray içerisindeki diğer sınıflardan kendilerini kolaylıkla ayıran has odalılarının kıyafetlerinin de tarihsel süreçler içerisinde imparatorluğa ve saray yönetimine bağlı olarak değişiklik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Cumhuriyet Dönemi, Saray Kıyafetleri, Enderun Mektebi, Has Odalılar.

ABSTRACT

In this study, in which palace clothes are examined in terms of their development and transformation dimensions based on visual sources in historical processes, starting from the Ottoman period until the Republican Period, only the headwear called zer cone has survived until today; a comparative analysis is made and the differences in historical processes are examined. In this framework, the clothes of the private chamberlain, one of the Ottoman palace officials in the Enderun School, which is seen as the summit of the special guard unit within the empire and considered as one of the most authorised positions in the palace, were examined. In this context, the data were obtained by using the survey and document analysis method and document analysis was carried out by making direct use of archives and collections in the research. The study has reached a general conclusion by interpreting the data obtained as a result of a comparative analysis with archive examinations regarding the historical picture. In this framework, the study is important in terms of revealing the relationships between the processes and addressing the methodological elements and aims to contribute to the existing field. In this way, it has been concluded that the attire of the private chamberlain, which easily distinguished themselves from the other classes in the

palace with their caftans and other clothes made using very valuable fabrics, also changed in historical processes depending on the empire and palace administration.

Keywords: Ottoman Empire, Republican Period, Palace Clothes, Enderun School, Private Chamberlain

1.GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu özellikle son dönemlerinden itibaren başlayarak Cumhuriyetin ilan edilmesinin ilk yıllarına kadar olan tarihsel süreç içerisinde, kıyafet tercihleri ve giyim tarzında önemli değişiklikler yaşamıştır. Bu değişim ve dönüşümler mevcut moda üzerinde de etkili olarak, sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasi faktörlerin etkisiyle ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde geleneksel kıyafetleri yaygın olarak kullanılmakta olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda erkeklerin genellikle cepken, şalvar ve uzun parçalı kıyafetler tercih ettiği kadınların ise entari, ferace, çarşaf gibi giysilere yöneldiği irdelenmektedir. Şalvarlar genellikle belden büzgülü, bol paçalı, bileklerde toplanan, bazı modellerde ise paçaları dar olarak bileklere kadar inen, diz altında bitin ve burada bağlanan modeller kullanılmıştır (Tezcan, 2021: 62). Entariler ise Osmanlı kadın giyiminin en temel parçaları olmuştur (Koca & Koç, 2014: 373). Batı kültürünün Osmanlı toplumunda da etkilerinin artmasıyla birlikte Osmanlı topraklarındaki moda olgusu da değişikliğe uğramıştır. Yine bu dönemde dışarı çıkarken iki parçalı, şeffaf yaşmak örtmektedirler.

19. yüzyılın sonlarına yaklaşıırken Osmanlı İmparatorluğu'nda modernleşme hareketleriyle başlayan değişimler özellikle kıyafet tercihleri ve giyim tarzlarında belirginlik kazanmaya başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde Batılı tarzdaki giyim ve kuşam yaygınlaşmıştır. Söz konusu dönemde geleneksel ve modern giyim tarzları bir arada görülmüş ve gençler tarafından da oldukça benimsenmiştir. Ancak Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Türkiye'deki kıyafet tercihleri ve en temeldeki olgu olan moda büyük bir dönüşüm yaşamıştır. Cumhuriyet ile birlikte başlayan modernizasyon çalışmaları ve Batılılaşma politikaları bütünselliğinde toplumun giyim tarzları da değişmiş ve modernleşmiştir. Böylelikle Cumhuriyet ile birlikte toplum, Batılı yaşam tarzına ve özelliklerine teşvik edilmiştir.

Tanık olunan modernleşme çalışmalarıyla Türkiye'de giyim endüstrisi giderek gelişmeye başlamış ve bu ilerleme üzerine kurulan tekstil fabrikalarının sayısı artmıştır. Yeni kurulan fabrikalar çerçevesinde Batılı tarzdaki kıyafetler hızla üretilmeye başlanmıştır. Yeni atfedilen bu dönemde artık erkekler için takım elbise ve aksesuarları, kadınlar için ise etek ve bluzlar daha fazla tercih edilir hale gelmiştir. Atatürk'ün kadınlara sunmuş olduğu haklar ve toplum içerisindeki kadın rolünün artmasıyla kadınların kıyafet tercihleri de farklılık göstermeye başlamıştır. Bu bağlamda ferace ve yaşmak gibi geleneksel kıyafetler, Batı'dan gelen geniş harçlar, dantelli şemsiyeler, eldivenler, iki parçalı şeffaf yaşmakla gelenekselden Batılılaşmaya yönelik bir geçiş dönemi yaşamıştır. 1900'lü yılların başında ise uzun etek ve ceketlerden oluşan iki parçalı giyim tarzına dönüşmüştür. Kıyafetleri; nervür, büzgü, dantel ve kurdelelerle yeni dikiş tekniklerinin bezediği gözlenir. Ayrıca terzilik malzemeleri arasına agraf, çıtçıt, tela gibi yeni ürünlerin katılmasıyla kadın ve erkek kıyafetleri tamamen Batılı tarz kazanmıştır.

Günümüzde ise kıyafet tercihleri ve moda istemli olarak değişim göstermektedir. Ancak Batılı kıyafetler yaygın olarak tercih edilip, kullanılıyor olsa da geleneksel Türk motifleri ve giysileri, modern giyimde oldukça yaygın olarak tercih edilmektedir.

2. OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E GİYİM TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ

Osmanlı İmparatorluğu geniş bir tarihsel süreç içerisinde varlığını sürdürmüş ve dolayısıyla da birçok kültürden çeşitli dönemlerde etkilenmiştir. Bu çerçevede de Osmanlı giyim tarzı oldukça çeşitlilik ve farklılık özellikleri sergilemektedir.

Genel bir perspektifte bakıldığında 13. ve 14. yüzyıllar içerisindeki Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş yıllarındaki giyim tarzı, Orta Asya kültürlerinin özelliklerini göstermektedir. Asya kökenli giysi tarzı Osmanlı saray kadınlarında da görülmektedir (Görünür, 2010: 11). Türkmen geleneklerinin oldukça yaygın olarak sergilendiği bu dönemde, özellikle basit ancak işlevsel kıyafetler tercih edilmiştir. Bu bağlamda kullanılan entariler günlük yaşamda genel olarak uzun ve bol kesimli yapılmaktadır (Taşcıoğlu, 1958: 18). 15. ve 17. yüzyıllara gelindiğinde ise Osmanlı İmparatorluğu'nun genişlemesi, dolayısıyla zenginleşmesi ile birlikte kıyafet tercihleri de ihtişamlı ve gösterişli bir hal almaya başlamıştır. Sarayda yaşayanlar lüks ve pahalı kıyafetler giyinmeye başlamış; renkli kumaşlar, altın işlemeli giysiler ve değerli taşlar aksesuarlarda yaygın olarak kullanılmıştır. Özel işlemeli kaftanlar ise 15. ve 17. yüzyılın en önemli giysilerinden biri haline gelmiştir. Kaftanlar günlük veya mevsimlik olarak çoğunlukla kürkle kaplanmış veya kapitone edilmiştir (Tezcan, 2006: 225). Bu dönemde giysiler ve kumaşlar oldukça zengin bir görsel sunmaktadır (Himam, 2013: 94). 18. yüzyıl Osmanlı kıyafet tercihleri irdelendiğinde Batı etkisiyle başlayan değişim süreçlerinin etkisi görülmeye başlanmıştır. Böylelikle Avrupalı tarzı giysiler, saray çevrelerinde başlayarak popüler bir hale gelmiş ve toplum içinde bir gösterge olarak kullanılmıştır. Ancak halk arasında geleneksel Osmanlı kıyafet tarzı ise varlığını kaybetmemiştir. 19. yüzyılda Tanzimat'ın ilanı ile birlikte imparatorlukta modernizasyon çalışmaları giderek hızlanmıştır. Bu süreçte Osmanlı toplumundaki Batılı tarzdaki kıyafet tercihleri oldukça yaygın bir hale gelmiştir. Avrupalı ve Fransız etkisi sarayda ve üst sınıflarda belirgin bir tutum haline gelmiştir. 20. yüzyılda yer alan imparatorluğun son dönemlerinde kıyafet tercihleri tam anlamıyla Batılı bir hal almıştır. Cumhuriyet döneminde ise Türkiye'deki kıyafet tarzı daha da modernleşmiş ve Avrupalı kıyafetler yaygınlaşmıştır. Bu bağlamda Osmanlı giyim tarzı söz konusu imparatorluğun tarihsel süreçler içerisinde tanık olduğu gelişim ve dönüşümler ile şekillenmiş ve çeşitlenmiştir. Geleneksel ve gösterişli tercihlerden, Batı etkisiyle modernleşmiş ve sadelik göstermiştir.

Erken Cumhuriyet döneminde, Türkiye'de kıyafet tarzları önemli bir modernizasyon sürecine girmiştir. Bu çerçevede Cumhuriyetin ilanı ile birlikte modernleşme çalışmaları hız kazanmıştır. Halk, Batı tarzında daha fazla ilgi göstermeye başlamış ve toplum içerisindeki sınıflar arasında Avrupalı moda etkisi belirginlik göstermiştir. Böylelikle kadınlar genel olarak pantolon, etek ve ceketler tercih etmeye başlamışken erkekler ise takım elbise, kravat ve şapka gibi Batı tarzı giyim unsurlarını yaygınlaştırmışlardır.

Cumhuriyetin ilk yıllarda devlet görevlileri ve resmi temsilciler genellikle takım elbise tercih ediyor olsalar da geleneksel Osmanlı kıyafetleri özellikle folklorik etkinliklerde ve özel törenlerde hala kullanılmaktaydı. Kadınlar ise resmi ve özel törenlerde uzun elbise ve şapka tercih etmişlerdir. Ancak düğün gibi kültürel etkinliklerde kadınlar önceki dönemlerdeki gibi şalvar gömlek ve entari gibi giysiler de giymişlerdir (Aydın, 2015: 57). Tekstil endüstrisinin gelişmeye başlamasıyla yerli üretim olan kumaşlar, kıyafet üretiminde çok fazla kullanılmıştır. Bu kumaşlar ve giysiler ticari bir yolla Osmanlı'ya ulaşmaktadır (Gürtuna, 1997: 24). Bu durum ithalatın azalması amacıyla üreticilere teşvik edilmiştir. Dolayısıyla geniş bir yelpazede yer alan erişilebilir giyim seçeneklerinin ortaya çıkartılmasına katkı sağlanmıştır. Halk arasında ise geleneksel giyim tarzı varlığını sürdürmektedir. Genellikle kırsal bölgelerdeki geleneksel yaşam tarzını sürdüren toplumlarda imparatorluk döneminden kalan kıyafet tercihlerinin örneklerine sıklıkla rastlanılmaktadır. Ancak büyük şehirlerde Avrupalı giyim tarzı popüler bir hale gelmiş ve popüleritesini muhafaza etmiştir. Bu bağlamda Cumhuriyetin ilk yıllarında kendini gösteren yeni giyim tarzı ülkenin Batılılaşma hareketli ve modernizasyon çalışmalarıyla birlikte bağlamı olarak gelişmiş ve değişmiştir. Batı tarzındaki giyim, mevcut sosyal yaşamın bir parçası haline gelmiş ve

Türkiye'nin kıyafet tercihlerine ve giysi kültürüne önemli bir derecede etkide bulunmuştur. Türk modasının çıkışını yansıtan Türk kadın giyiminin tanınmasına ışık tutan seyahatnameler, minyatürler, resimler ve fotoğraflarda var olan kadın figürleri ve kadın kıyafetleri de bulunmaktadır (Türüt, 2011: 43):

3. OSMANLI SARAY TEŞKİLATINDA ENDERUN MEKTEBİ: *Has Odalılar ve Kıyafet Tercihleri*

Farsça bir kökene sahip olan Enderun, Topkapı Sarayı içerisinde yer alan ve *sarayın iç kısmı* anlamına karşılık gelmektedir. Enderun, sarayın içerisindeki bir avluyu kuşatan çok sayıda koğuşlardan oluşmaktadır (Ortaylı, 2008: 79). Enderun Mektebi ise Osmanlı İmparatorluğu'nda yer alan bir resmi eğitim kurumudur. 15. yüzyılın ortalarından sonra Osmanlı Devleti'nde medrese eğitimi haricinde önemli bir noktadadır. Enderun'un kuruluş amacı ise Osmanlı İmparatorluğu'na mülki ve askeri yöneticiler yetiştirmektir (Akçakaya ve İlhan, 2021: 170).

Enderun Mektebi II. Murad döneminde Edirne Sarayı'nda kurulmuş ve ardından II. Mehmed döneminde Topkapı Sarayı'na taşınarak en parlak ve en güçlü dönemini yaşamaya başlamıştır. Enderun Mektebi'nin kurulmasında birçok sebep ve gereksinim bulunmaktadır. Bu gereksinimlerin en başında, beylik sisteminden devlet sistemine geçiş aşamasındaki ihtiyaçlar gelmektedir. Donanımlı ve iyi eğitilmiş idarecilere dair yüksek bir talebin bulunması, köleler ve savaş esirlerinin istihdam sorunları, farklı etnik kökene sahip olan kitlenin sistem içerisinde yer alması ve devletin kalıcılığını sağlama gibi unsurlar söz konusu önemli gereksinimler olarak ifade edilmiştir (Kömür, 2010: 45).

Osmanlı İmparatorluğu'nda saray teşkilatı içerisinde ve sarayın mevcut tüm işlerinden sorumlu tutulan ve en önemli görev olarak atfedilen iş has odabaşlarının himayesindedir. Söz konusu bu sorumluluk Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan itibaren süre gelmiş ve yıkılışına dek devam etmiştir. Bu görev genellikle vezirler ve sadrazamlar ile benzer bir rütbede görülmüş ve sarayın iç güvenliği başta olmak üzere padişah ve sultanların korumalığını üstlenmek gibi yoğun sorumluluk gerektiren görevler olarak ifade edilmiştir. İmparatorluk içerisinde özel muhafız birliğinin zirvesi olarak görülen ve sarayın en yetkili pozisyonlarından biri olarak has odabaşı görülmektedir. Söz konusu bu görevin en cazip yanlarından biri de padişahın sohbet arkadaşı olmak, ondan kıymetli hediyeler almak, Enderun ve sarayda amir olarak önemli vazifeler icra etmekle birlikte sarayda iyi bir vazife ve gelirle çıkma şansına sahip olmaktır (Ağca Diker, 2021: 79). Bu çerçevede has odalı olmanın diğer bir cazip yanı ise oldukça değerli kumaşlardan üretilen kıyafetleri giymektir. Böylelikle has odalıların belirli süreçler içerisinde kaftan giydikleri de bilinmektedir. Levni'nin minyatürlerinde has odalı kıyafetleri ile ilgili zengin bir görsel arşiv bulunmaktadır.

Resim 1. İç Ağalardan Cafer Bey Levni, Kıyafet Albümü, TSMK. H. 2164, Y. 4 A.

Resim 1’de görüldüğü gibi kullanılmış olan kıyafet yuvarlak yakalı ancak düz olarak tasarlanmıştır. Bu tasarımla birlikte kıyafette kullanılan zerdüz kuşak altın tellerle tamamlanmıştır. Kıyafete boydan bel hizasına kadar düğmeler eklenmiştir. Aynı resimdeki kıyafet ise gül kurusu kumaş üzerinde altın renkli desenler ile bezenmiştir. Üst kısma ait olan kollar bol tutulmuş, bilek hizasına indikçe darlaşmıştır. Bilek kısmı yine düğmeler ile tamamlanmıştır. Kuşağın yaklaşık olarak 20 cm. altında gizil bir cep bulundurulmuş ve her iki yanına da kısa boyutlu yırtmaçlar eklenmiştir. Söz konusu bu durum günlük kullanımından dolayı rahat olma düşüncesi ile yapılmıştır. Resim 1’de ön alt kısımda görülen açıkla birlikte kaftanın iç kısmında beyaz kumaşla yapılmış astar görülebilmektedir. Kaftanın iç bölümünde kullanılan iç entarinin rengi ise genellikle düz ve sade kumaşlardan yapılmaktadır. Aksesuar olarak kullanılan üsküf ise altın sırmalar ile bezenmiş ve yine kullanılan çedik açık ve sarı renkte, açık ve sade bir biçimde yapılmıştır.

Resim 2. *Has Odalı. Levni, Kıyafet Albümü, TSMK. A. 3690.*

Resim 2’de yer incelemede has odabaşının kullanmış olduğu zülûf ve takkesinin padişaha hizmet edilirken kullanılan önemli aksesuarlarından biri görülmektedir. Örnek resimde has odalının kaftan kollarının geniş tutulduğu ifade edilmektedir. Bu bağlamda verilen hizmete göre bu sınıfta yer alan bazı ağaların kollarının daha geniş olduğunu söylemek mümkündür. Has oda içindeki sınıfların kıyafetleri, kıyafetlerinde kullanılan kumaşların kalitesi, kesimi, aksesuar olarak kullanılan mücevherler arasındaki farklar bulunmaktadır. 19. yüzyıl başlarında has odalılar üstüfa kaftan giyip bellerine şal yerine tepebaşı kuşanmakta, kuşaklarının üzerine rütbelere göre elmaslı hançer veya meşin bıçak, başlarına da sırma takke takmaktadırlar. Has odabaşı giysilerinin kumaş kalitesi ve aksesuarlarının zenginliği statü farklarını açıkça göstermektedir. Has oda eskilerinin iki ayrı kesimde kaftan giyiyor olması odaya has özelliklerden olduğu düşünülmektedir.

Resim 3. İç Oğlanı. Levni, Kıyafet Albümü, TSMK. H. 2164, Y. 10 A.

Levni'nin *Kıyafet Albümü* arşivinde yer alan Resim 3'te söz konusu kıyafetin biçim ve tasarımının genel bilgisinin verildiği çiziminde, her ağaya yeşil çuha ve beyaz diba kaftanlar, yeşil çuha kaplı kontoş kürk, çubuklu çitareden ve güvez çubuklu çitareden entari, çuha çakşır ve şalvar verildiği görülmektedir. Saray dışında giymek üzere içleri canfes ve atlas ile kaplı çuha ve sof feraceler, canfesli çuha binişler ve cübbeler giydikleri bilinmektedir. Resim 3'te yer alan ağaya "acem şahı hazinedarının kıymetli civanı" tanımlanan ağanın giysisi incelendiğinde içi krem rengi canfes veya atlas ile kaplanmış yakasında üç adet mücevherli düğmesi olan muhtemelen çuhadan yapılan geniş kolları dikkat çekmektedir. Başında düzkaş ismi verilen kavuk ve üzerine ince pamukludan tülbent sarmıştır. Düğmeler açıkta bırakılmış çizgili ve muhtemelen kıymetli kumaştan kuşağa sokulmuş mücevherli hançer ve kumaştan sarkan bıçak, kıyafetler ve aksesuarların kullanım biçimleri hakkında bilgi vermektedir.

4. SONUÇ

Öncelikle merasimlerde ve düzenlenmiş olan tüm özel ya da resmî törenlerde özellikle padişahın elbisesini giydirmek ya da çıkarmakla görevli has odalıların diğer sınıflardan kıyafetlerinde kullanmış oldukları değerli kumaşlar ve işlemler ile saray teşkilatı içerisinde kolaylıkla ayrılmakta ve farklılık göstermektedirler. Ancak bu durum geniş bir tarihsel süreç içerisinde saray yönetiminin maruz kaldığı değişiklikler ile birlikte has odalıların kullanmış oldukları kumaş ve kıyafetlerine de yansımış ve kolaylıkla tespit edilen farklılıklar göstermiştir. Bu bağlamda 17. yüzyıla ait arşiv kayıtlarına bakıldığında has odalılar tarafından tercih edilmiş olan kumaş ve kıyafetlerin biçimsel olarak bir değişiklik göstermediği ancak söz konusu durum hakkında da resmi kayıtlara ait çok fazla belgenin olmadığı görülmektedir. Bu çerçevede 17. yüzyıla kadar kullanılan kumaşlar saray hazinesinden verilirdi, ancak sonrası süreçlerde has odalılara kumaş bedeli ödenerek temin edildiği bilinmektedir. Bu bağlamda has odalılara ait kıyafetler incelendiğinde her ağaya verilen kıyafetlerin genellikle pahada ağır olan malzemeler kullanılarak

üretildiği ve özellikle çiçek motiflerinden ve desenlerinden kaçınıldığı görülmektedir. Böylelikle has odalılar genel bir biçimde sade renkli bir çuha, açık renkli kaftanlar, benzer renkle çuha kaplamalı kontoş kürk, çitareden yapılmış olan bir entari, çakşır ve şalvar ile donatılmışlardır. Saray dışında kullanılmak üzere ise özel olarak yapılmış olan cübbeler giymişlerdir. Bazı araştırmacılara göre ise has odalıların dar bir kol yapısı ile birlikte üstüfa oldukça ağır bir kaftan ve kaftanlarının üzerine de yine oldukça ağır bir kürkle beraber kıymetli mücevherlerle bezenmiş hançer taktıkları ya da aksesuarlar kullandıkları ifade edilmiştir. Böylelikle has odalıların kullanmış oldukları kaftan ve kürkler de mevsim şartlarına göre değişiklikler göstermektedir. Söz konusu kürklerde ise özellikle samur, karsak, vaşak ya da sincap kürkleri tercih edilmiştir. Son olarak II. Mahmut'un 1826 yılında Yeniçeri Ocağını lağvetmesinin ardından, Enderun Mektebi'ni de çağın gereksinimlerine cevap vermediği düşüncesi ile kaldırmıştır. Bu durumun temel sebebi olarak da devletin rekabet unsurlarını olumsuz etkilemesini göstermiştir. Böylelikle yapılan keskin değişim ve dönüşümlerle geleneksel has oda uygulaması da sonlandırılmış ve bu bağlamda modern ve daha etkin bir yönetim yapısı oluşturulmak hedeflenmiştir. Bu çerçevede yapılan reformsal değişiklikler, Osmanlı İmparatorluğu'nun modernleşme sürecini de hızlandırmıştır.

KAYNAKÇA

- Ağca Diker, S. (2021) Osmanlı saray teşkilatında has oda. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Akçakaya, M. ve İlhan, K. (2021). Enderun mektebi ve Türk kamu yönetimi için bir model önerisi. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 7(2), 169-187.
- Aydın, M. A. (2015). Büyük İstanbul tarihi. (M. A. Aydın içinde, *Antik Çağdan XXI.Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*). İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi A.Ş. Yayını.
- Görünür, L. (2010). *Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde kadın giysileri*. İstanbul: Sadberg Hanım Müzesi.
- Gürtuna, S. (1997). *Osmanlı kadın giysisi*, (Vol. 2261). İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Himam, F. D. (2013). 16. yüzyıl giysi tarihi yazımı üzerine: Giysilerde doğu-batı etkileşimi, egzotizm ve güç. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29, 91-116.
- Koca, E. ve Koç, F. (2014). Kıyafetnameler ve ralamb'ın kıyafet albümündeki 17. yüzyıl Osmanlı toplumu giysi özelliklerinin incelenmesi. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(11), 371-394.
- Kömür, E. (2010). Osmanlı Devleti Enderun Mektebi'nde eğitim sistemi ve Türk eğitim sistemine etkileri. İstanbul: Nesil Matbaacılık.
- Ortaylı, İ. (2008). *Osmanlı sarayında hayat*. İzmir: Yitik Hazine Yayınları.
- Taşçıoğlu, M. (1958). *Türk Osmanlı Cemiyetinde kadının sosyal durumu ve kadın kıyafetleri*. İstanbul: Akın Matbaası.
- Tezcan H. (2006). *Osmanlı sarayının çocukları: Şehzadeler ve hanım sultanların yaşamları-giysileri*. İstanbul: Aygaz Yayınları.
- Tezcan, H. (2021). *Osmanlı sarayında kadının giyim tarzı: Osmanlı İstanbul'unda kadın*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A. Ş. Yayını.
- Türüt, S. (2011). *XVI. ve XVII. Yüzyıl Osmanlı Dönemi saray kadın kıyafetleri ile halk kadın kıyafetlerinin karşılaştırılması*. Doktora tezi. İstanbul: Haliç Üniversitesi.